

GLAZBENI INSTRUMENTI IZ FUNDUSA DVORA VELIKI TABOR

VILENA VRBANIĆ

Cvijete Zuzorić 47
HR-10000 ZAGREBUDK / UDC: 780.6:728.83(497.522Desinić)
DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/y54jofpe8m>
Pregledni rad / Review Paper
Primljeno / Received: 18. 1. 2017.
Prihvaćeno / Accepted: 25. 5. 2018.*Nacrtak*

Plemički grad Veliki Tabor jedan je od najbolje sačuvanih kasnosrednjovjekovnih i renesansnih utvrđenih gradova na području sjeverozapadne Hrvatske. U njegovu fundusu čuva se sedam glazbenih instrumenata. Premda je to relativno skromna brojka, zastupljeni su ne samo zanimljivi nego i naoko neobični primjerci. Najviše je trzalačkih instrumenata: dvije citre, mandolina i dvije drombulje. Instrumente s tipkama predstavlja stolni klavir, a puhačke (uvjetno rečeno) poštanski rog. Instrumenti se čuvaju unutar triju muzejskih zbirki: Kulturno-povijesne, Etnografske i Srednjovjekovne arheološke zbirke. Rad donosi njihov

organološki opis kao i pokušaj smještanja u kulturnopovijesni kontekst. Za mandolinu koju je izradio istaknuti zagrebački graditelj Ernest Köröskényi određena je točna godina nastanka. Za stolni klavir otkriveno je tko su mu bili prijašnji vlasnici te kojem je inventaru najvjerojatnije pripadao.

Ključne riječi: Dvor Veliki Tabor, glazbeni instrumenti, citra, mandolina, drombulja, stolni klavir, poštanski rog

Keywords: Veliki Tabor Castle, music instruments, zither, mandolin, jew's harp, square piano, post horn

1. O Dvoru Veliki Tabor

Plemički grad Veliki Tabor jedan je od najbolje sačuvanih kasnosrednjovjekovnih i renesansnih utvrđenih gradova na području sjeverozapadne Hrvatske. Smješten je u Hrvatskom zagorju, u općini Desinić, na vrhu Huma Košničkog (Košnički Hum 1). Predstavlja zaštićeno nacionalno kulturno dobro i jedan je od najprepoznatljivijih identiteta ne samo Hrvatskog zagorja nego i cijele Hrvatske. Konzervatorska istraživanja, komparativna arhitektonska analiza te analiza otkrivenih arheoloških nalaza svjedoče o tome da je najstariji dio Velikog Tabora sagra-

đen sredinom 15. stoljeća. Najstariji dio uže gradske jezgre ujedno je i njezin središnji dio – peterokutni palas¹ kasnogotičkih stilskih obilježja. Tijekom 16. stoljeća oko palasa su izgrađene četiri polukružne renesansne kule i sjeverni ulazni dio. Oko te utvrđene gradske jezgre proteže se još jedan obrambeni vanjski zid s gospodarskim objektom, renesansnom obrambenom utvrdom, dvije polukružne stražarnice te ulaznom četvrtastom kulom (prisutnom samo u arheološkoj razini). Palas je primarno bio stambeni objekt s fortifikacijskim elementima, uglavnom za obranu od hladnog oružja, za razliku od polukružnih renesansnih kula koje su grad štatile od vatrenog oružja. U ranijoj su se fazi na pročeljima polukružnih kula izmjenjivale strijelnice (puškarnice). U 18. su stoljeću polukružne kule preuređene za stanovanje, strijelnice su zatvorene, a otvoreni su veliki prozorski otvori. Pretpostavlja se da je palas sagradio grof Fridrik II. Celjski (1378-1454), a njegov nasljednik Ivan Vitovec (?-1454) započeo je izgradnju polukružnih renesansnih kula.

Gradom je od 1502. do 1793. gospodarila plemićka obitelj Rattkay (Ratkaj), podrijetlom iz sjeverne Ugarske iz mjesta Rathka na rijeci Sajo. Jedan od najistaknutijih Rattkaya bio je kanonik i povjesničar Juraj Rattkay Velikotaborski (1612-1666), koji je u Beču 1652. objavio povijest Hrvata pod nazivom *Memoria regum et banorum regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae*. Nakon što je Josip Ivan Rattkay umro 1793. bez muškog nasljednika, Veliki Tabor je dospio pod upravu Ugarske komore. Tijekom 19. stoljeća izmjenjivali su se različiti vlasnici, a grad je postupno propadao. Za vrijeme Prvog svjetskog rata služio je kao zatvor. Na dražbi ga je 1919. kupio slikar Oton Iveković (1869-1939), koji ga je želio spasiti od propadanja. No, zbog financijskih je teškoća 1938. bio primoran prodati ga Banskoj upravi, koja ga je dodijelila časnim sestrama Družbe Kćeri milosrđa Trećeg reda sv. Franje. Privremenim upraviteljem grada imenovan je velečasni Ivan Vukina, vinagorski župnik koji se zalagao da časne sestre u Velikom Taboru otvore sirotište i domaćinsku školu. Odlaskom časnih sestara 1945. grad je postao narodnom imovinom te se koristio kao sušionica mesa i skladište Poljoprivredne zadruge Desinić. U razdoblju od 1945. do 1995. povremeno su se izvodili najhitniji radovi saniranja najugroženijih dijelova Velikog Tabora.² Krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća tadašnji upravitelj Josip Štimac (1922-2003), po zanimanju učitelj,³ započeo je s nizom aktivnosti za ponovno oživljavanje Velikog Tabora (viteški turniri, likovne kolonije, sokolarenje). Od 2003. Velikom Taborom upravljaju Muzeji Hrvatskog zagorja.⁴

¹ Glavna zgrada u srednjovjekovnom zamku, sa svečanom dvoranom i odjeljenjima za stanovanje; sama svečana dvorana.

² Mladen OBAD ŠĆITAROCI: *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja*, Zagreb: Školska knjiga, 1991, 292-297; Dvor Veliki Tabor: O muzeju: povijest, <http://www.veliki-tabor.hr/o-muzeju/pregled/povijest> (pristup 2. 10. 2017).

³ O Josipu Štimcu usp. Ivica BALOGOVIĆ: Josip Štimac Učo – Zmaj Taborgradski, *Hrvatsko zagorje*, 19 (2013) 1/2, 199-202.

⁴ Muzeji Hrvatskog zagorja muzejska su ustanova ustrojena od pet ustrojbenih jedinica. Muzeji u sastavu Hrvatskog zagorja su: Dvor Veliki Tabor, Desinić; Galerija Antuna Augustinčića, Klanjec; Mu-

Prva sustavna konzervatorska istraživanja pod vodstvom Hrvatskog restauratorskog zavoda i uz financijsku potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske započela su tek sredinom 1990-ih. Ujesen 2007, dovršenjem restauratorskih radova na pročeljima i u unutrašnjosti palasa završena je prva faza obnove najstarijeg dijela Velikog Tabora, koji je otvoren za posjetitelje izložbom *Veliki Tabor u svjetlu otkrića*. Krajem 2008. započela je druga faza obnove. Nastavljena su konzervatorska istraživanja i radovi na uređenju vanjskih pročelja renesansnih kula, obnovi krovništva te na cjelovitoj konstruktivnoj sanaciji. Zbog opsežnosti radova, Veliki je Tabor ponovno zatvoren za posjetitelje. Završetkom druge faze radova u studenome 2011. dovedeni su u funkciju radni prostor Dvora Veliki Tabor te je opremljena muzejska čuvaonica za smještaj muzejske građe. Posjetiteljima je ponovno omogućen pristup Velikom Taboru i razgledavanje izložbi u kasnogotičkom palasu, dok unutrašnjost renesansnih kula još čeka dovršetak obnove i novi muzejski postav.⁵

Dvor Veliki Tabor upisan je u Registar kulturnih dobara Ministarstva kulture Republike Hrvatske,⁶ kao i njegova muzejska građa.⁷ Muzejska građa Dvora Veliki Tabor organizirana je u osam zbirki: Pretpovijesna arheološka zbirka; Srednjovjekovna arheološka zbirka; Arheološka zbirka Vrbovec; Kulturno povijesna zbirka; Zbirka obitelji baruna Kavanagh; Etnografska zbirka; Likovna zbirka; Paleontološko-geološka zbirka.⁸

2. O glazbenim instrumentima iz fundusa Dvora Veliki Tabor

U fundusu Dvora Veliki Tabor (DVT) čuva se sedam glazbenih instrumenata. Premda je to relativno skromna brojka, zastupljeni su ne samo zanimljivi nego i neobični primjerci. Najviše je trzalačkih instrumenata: dvije citre, mandolina i dvi-

zej krapinskih neandertalaca, Krapina; Muzej seljačkih buna, Gornja Stubica; Muzej »Staro selo«, Kurnovec. Usp. Muzeji Hrvatskog zagorja, <http://www.mhz.hr/> (pristup 2. 10. 2017).

⁵ Dvor Veliki Tabor: O muzeju: obnova Velikog Tabora, Dvor Veliki Tabor: O muzeju: obnova Velikog Tabora, <http://www.veliki-tabor.hr/o-muzeju/pregled/obnova-velikog-tabora> (pristup 2. 10. 2017).

⁶ Pravni status: zaštićeno kulturno dobro; vrsta: nepokreno kulturno dobro – kulturno-povijesna cjelina; klasifikacija: kulturno-povijesna cjelina; oznaka dobra Z-3072. Usp. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske – Kulturna baština – Registar kulturnih dobara – Hum Košnički, Dvor Veliki Tabor, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=306662370> (pristup 2. 10. 2017).

⁷ Pravni status: zaštićeno kulturno dobro; vrsta: pokretno kulturno dobro – muzejska građa; klasifikacija: muzejska građa; oznaka dobra Z-4060. Usp. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske – Kulturna baština – Registar kulturnih dobara – Hum Košnički, Dvor Veliki Tabor – muzejska građa, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=306662259> (pristup 2. 10. 2017).

⁸ U Dvoru Veliki Tabor 2013. su osnovana dva odjela: Arheološki te Kulturno-povijesni odjel. Arheološki odjel Dvora Veliki Tabor obuhvaća sve tri arheološke zbirke: Pretpovijesnu, Srednjovjekovnu te Arheološku zbirku Vrbovec. Unutar Kulturno-povijesnog odjela su Kulturno-povijesna zbirka i Zbirka obitelji baruna Kavanagh. Usp. Dvor Veliki Tabor: Zbirke, <http://www.veliki-tabor.hr/zbirke> (pristup 2. 10. 2017).

je drombulje. Instrumente s tipkama predstavlja stolni klavir, a puhačke (uvjetno rečeno) poštanski rog. Instrumenti se čuvaju unutar triju muzejskih zbirki. Citre, mandolina i stolni klavir pripadaju Kulturno-povijesnoj zbirci (voditeljica Nadica Jagarčec, viša kustosica), koja prikuplja i sadrži predmete koji oslikavaju materijalnu kulturu Hrvatskog zagorja i okolnih regija u razdoblju od 14. do sredine 20. stoljeća te svjedoče o društveno-političkim prilikama i kulturno-gospodarskom životu ovog područja u prošlosti. Poštanski rog dio je Etnografske zbirke (također voditeljica Nadica Jagarčec), koja objedinjuje predmete tradicijskog seoskog domaćinstva te seoskog gospodarstva Hrvatskog zagorja. Drombulje spadaju u Srednjovjekovnu arheološku zbirku (voditeljica Ivana Škiljan, viša kustosica), koju čini kasnosrednjovjekovno i novovjekovno keramičko posuđe, ulomci posuđa, pećnjaci, ulomci pećnjaka te predmeti od metala, opeke i drva. Stolni klavir i poštanski rog čuvaju se u spremištu na tavanu, a citre, mandolina i drombulje u arhivskim ormarima u uredima kustosa. Zahvalna sam stoga Nadici Jagarčec, tadašnjoj voditeljici Dvora Veliki Tabor, što mi je prilikom posjeta muzeju u siječnju 2017. omogućila da sve instrumente pogledam.⁹ U Dvoru Veliki Tabor je na pohrani povijesni klavir bečkog graditelja Johanna Pottjea,¹⁰ nastao oko 1850. Klavir je na restauraciji u radionici *Cristoforium* u Zagrebu.¹¹ Budući da je u vlasništvu Društva Veliki Tabor, a ne u vlasništvu Dvora Veliki Tabor, nije dio muzejskog fundusa niti je dio Kulturno-povijesne zbirke.¹² Citre je nabavilo Društvo Veliki Tabor, ali su prešle u fundus Dvora Veliki Tabor.

Valja naglasiti da instrumenti iz fundusa Dvora Veliki Tabor ne pružaju detalje o muziciranju u dvorcu Veliki Tabor jer su – uz iznimku drombulja – doneseni iz drugih izvora. Ipak, da je glazbeni život bio razvijen u Malom Taboru, dvorcu smještenom nedaleko od Huma na Sutli, svjedoče muzikalije iz ostavštine njegova vlasnika – obitelji Kavanagh-Ballyane. Izložene su u sjevernom krilu Velikog Tabora na prvome katu. Datiraju iz druge polovine 19. i prve polovine 20. stoljeća te upućuju na to da je obitelj Kavanagh-Ballyane u Malom Taboru posjedovala klavir

⁹ Nakon nje voditeljicom Dvora Veliki Tabor postala je Renata Dečman.

¹⁰ Johann Pottje djelovao je u Wiedenu (okrug Wien IV). Sudjelovao je na obrtničkoj izložbi u Beču 1839. kada je o njemu i njegovu klaviru zabilježeno: »Izložbeni broj 498. Johann Pottje, građanin Beča i graditelj klavira, Wieden, Taubstummengasse br. 64, isporučio je uspravni klavir od mahagonija i klavir u obliku krila od orahovine«. U izvorniku: »Exp. Nro. 498. Johann Pottje, bürgerl. Fortepianomacher, Wieden, Taubstummengasse Nr. 64, lieferte ein aufrecht stehendes fortepiano von Mahagoni und ein Flügel-Fortepiano von Nussbaumholz.« Cit. ***: *Bericht über die zweite allgemeine österreichische Gewerbsprodukten-Ausstellung in Jahre 1839, Erzeugnisse der Oesterreichischen Monarchie*, Beč: K. K. Hof- und Staats-Aerarial Druckerei, 1839, 460. Uspješno je izlagao i na Velikoj svjetskoj izložbi (Prvoj svjetskoj izložbi) u Londonu 1851, koje je idejni začetnik bio princ Albert, suprug kraljice Viktorije. U Muzeju u Salzburgu (ranije Carolino-Augusteam) čuva se njegov *cabinet piano*, jedan od ranijih tipova uspravnog klavira, nastao 1838. Usp. Edward L. KOTTICK – George LUCKTENBERG: *Early Keyboard Instruments in European Museums*, Bloomington – Indianapolis: Indiana University Press, 1997, 8 i 10.

¹¹ Zahvaljujem Ljubomiru Gašparoviću na ovom detalju.

¹² Zahvaljujem Nadici Jagarčec na ovom objašnjenju.

i violinu. Obitelj Kavanagh-Ballyane, podrijetlom iz Irske, u posjed Malog Tabora došla je nasljeđivanjem po ženskoj liniji. Barun Simon Henry Kavanagh (1784-1830) oženio se Leopoldinom Moscon, unukom Ane Rattkay (koja je bila sestra Josipa Ivana Rattkayja). U vrijeme baruna Harryja Kavanagh-Ballyane (1844-1912), unuka Simona Henryja Kavanagha, Mali Tabor posjećivali su ugledni gosti kao što su književnici Janko Leskovar i Ksaver Šandor Đalski, književnica i slikarica Marija (Mimica) Kaučić (rođ. Kantoci), arheolog Frane Bulić te pravnik Luka Marjanović.

Instrumenti u nastavku bit će opisani po zbirkama DVT-a u kojima se čuvaju, a unutar Kulturno-povijesne zbirke kronološki.

2.1 Citra (DVT-718 ab, sl. 1)

Citra je izrađena od smeđeg politiranog drva. U okruglom otvoru na glasnjači zalijepljena je naljepnica sa sljedećim natpisom: »Braun János / hangszer-készítő / Szeged, 1888 / Klauzál tér 8. szám«, odnosno »János Braun / graditelj instrumenata / Segedin, 1888. / Klauzál trg br. 8«. ¹³ Zahvaljujući tome saznajemo da ju je u Segedinu, gradu na rijeci Tisi u južnoj Mađarskoj, nedaleko od granice sa Srbijom i Rumunjskom, 1888. sagradio János (Johannes) Braun (1860-1922). On je rođen u mjestu Nagyszentmiklós u Mađarskoj (danas Sânnicolaul Mare u Tamiškoj županiji u Rumunjskoj), a gradnju instrumenata učio je kod oca Antala Brauna (1832-1904) u Temišvaru. Od 1883. djelovao je u Segedinu kao optičar te graditelj violina i citri. Kasnije se preselio u Beč gdje se zaposlio u radionici graditelja Ignaza Lutza (1843-1907). Svoje instrumente predstavljao je na obrtničkim izložbama u Segedinu i Torontálu, kao i na milenijskoj izložbi u Budimpešti 1896, te je za njih osvojio medalje što je potvrdilo kvalitetu njegova rada u odnosu na druge graditelje. Graditelji instrumenata bila su i njegova braća Anton Braun stariji (1877-1927), koji je 1896. osnovao radionicu u Temišvaru, te Michael (Mihály) Braun (1870-1942), koji je djelovao u Cluj-Napoci (mađ. Kolozsvár). Antona Brauna starijeg naslijedio je sin Anton Michael Braun (1911-1978), koji se od 1958. specijalizirao za izradu saksofona. Njega je 1973. naslijedio sin Anton Johannes Braun (rođ. 1941), koji se 1977. preselio u Egelsbach u blizini Darmstadta te se posvetio gradnji flauti i piccolo flauti. U radionici mu se 1998. pridružila kći Antonia Eva Simon (rođ. 1980), čime se tradicija gradnje instrumenata u obitelji Braun uspješno nastavlja i danas. ¹⁴

¹³ Trg je dobio ime prema Gáboru Klauzálu de Szlavoviczu (1804-1866), mađarskom političaru koji je bio ministar poljoprivrede, industrije i trgovine tijekom revolucije u Mađarskoj 1848. Studirao je u Sedeginu.

¹⁴ Braun Flutes Germany: Tradition, <http://www.braunflutes.com/tradition.htm> (pristup 2. 10. 2017).

Sl. 1: Citra (DVT-718 ab), János Braun, Segedin, 1888. (Foto V. Vrbanić)

Ova citra ima tzv. salzburški oblik što znači da je izbočena na gornjoj strani.¹⁵ Na lijevoj strani rezonantne kutije nalazi se 27 četvrtastih vijaka (poslaganih u dva reda) i 5 čunjastih metalnih vijaka za napinjanje žica. Iza njih je još 5 koštanih vijaka. Broj žica kojima se svirala akordička pratnja je 27, a broj žica za sviranje melodije je 5. Sve su žice na broju: one za sviranje akordičke pratnje napete su preko glasnjače, a one za sviranje melodije preko hvataljke koja ima 29 polja. Da je na citri muzicirao neki početnik (ili glazbenik amater koji si je na taj način želio pomoći u sviranju) može se pretpostaviti po tome što su na poljima urezani i nalijepljeni nazivi tonova. Vijčanik s metalnim okovom ukrašen je gravurom s motivom akan-

¹⁵ Za razliku od njega tzv. mittenwandlerški oblik (nazivan prema gradu Mittenwaldu u Gornjoj Bavarskoj) ima izbočenja s gornje i donje strane. Usp. Mark LINDLEY – Andreas MICHEL – Alan R. THRASHER: *Zither, The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 27, London: Oxford University Press, 2001, 853 i 855.

tusa. Na donjoj strani korpusa tri su okrugle nožice. Čuva se u smeđe obojenoj drvenoj kutiji. Dimenzije citre su 51 x 31,5 x 5 cm. Dimenzije kutije su 56 x 36 x 8 cm. Kutija je iznutra obložena smeđom tkaninom. U kutiji je pretinac u koji se mogao smjestiti popratni pribor. U njemu se čuvaju dva ključića za zatvaranje kutije. Kutija ima ručkicu za nošenje i ključanicu, a zatvara se pomoću kukica. Prema podacima iz muzeja (predmetna kartica), kutija je prije 1989. obnovljena u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, a polituru je iste godine obnovio Milan Brlić iz Lepoglave. Instrument je nabavilo Društvo Veliki Tabor, kojemu je predsjednik bio Josip Štimac, a ime prijašnjeg vlasnika nije zabilježeno. Čuva se u arhivskom ormaru u uredu kustosa 1.

2.2 Citra (DVT-717, sl. 2)

Citra je izrađena od tamnosmeđeg politiranog drva. Dimenzije su joj 46,5 x 35 x 4,5 cm. U okruglom otvoru na glasnjači na žućkastom drvenom medaljonu prikazan je crni kos (lat. *Turdus merula*), ptica pjevica iz potporodice drozdova (lat. *Turdinae*). Njegova je pjesma zvučna i prijatna, s izmjenjujućim visokim i niskim

Sl. 2: Citra (DVT-717), nepoznati graditelj, kraj 19. stoljeća. (Foto V. Vrbančić)

tonovima koji su praćeni tišim, kratkim cvrkutom. Upravo ga se zbog takve lijepe pjesme ponekad predstavljalo kao simbol iskušenja. Kos stoji na liri, simbolu ljepote i harmonije, glazbe i poezije. Razlikuje se po obliku i jednostavnije je izrade nego prethodna. Nema hvataljku i na njoj razapete žice za izvođenje melodije nego je isključivo služila za akordičku pratnju. Na lijevoj strani rezonantne kutije nalaze se 62 čunjasta metalna vijka u dva reda. Na njima je bilo napeto isto toliko žica koje se protežu preko glasnjače te su pričvršćene na desnom bočnom dijelu rezonantne kutije. Od 62 žice ostala je sačuvana 31. Neke su olabavljene. Na donjoj su strani korpusa četiri nožice.

Citra nema naljepnicu sa signaturom na temelju koje bismo mogli saznati ime graditelja i/ili mjesto podrijetla. Prema izgledu može se pretpostaviti da potječe s kraja 19. stoljeća. Prema podacima iz muzeja (predmetna kartica), prije 1989. djelomično ju je restaurirao Milan Brlić iz Lepoglave. Čuva se u arhivskom ormaru u uredu kustosa 1. Nabavilo ju je Društvo Veliki Tabor pod vodstvom Josipa Štimca, a ime prijašnjeg vlasnika nije zabilježeno. Prema vrsti, izradi i obliku može se zaključiti da je i na njoj svirao glazbenik amater. Kao i prethodna, bila je namijenjena kućnom muziciranju. Moglo ju se brzo i lako naučiti svirati. Na glasnjači ovakvih citri nerijetko su bile bile ispisane note i ljestvica po kojima se učilo svirati. Skladbe su bile napisane na tzv. podložnim listićima (njem. *Notenvorlagen*) u obliku trapeza koji su se tijekom sviranja mogli podložiti ispod žica. Za koncertne nastupe i izvođenje zahtjevnijeg repertoara profesionalni citraši koristili su se tehnički usavršenom i često raskošno ukrašenom koncertnom citrom.¹⁶

2.3 Mandolina (DVT-715, sl. 3)

Dimenzije ove mandoline su 64 x 27 x 7 cm. Korpus je kruškolikog oblika. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od crno obojenog drva. Hvataljka je vjerojatno izrađena od kruškovine i potom crno politirana. Politura je uslijed sviranja izbljedjela. Na hvataljci je smješteno 19 polja. Pragovi su metalni. Imala je četiri para žica ugođenih po kvintama: g-d₁-a₁-e₂. Prvi par žica nedostaje, od drugog je para sačuvana samo jedna, dok su treći i četvrti par cjeloviti. Ima osam vijaka za ugađanje. Četiri se nalaze s lijeve, a četiri s desne strane ravnog vrata. Na glasnjači, između otvora za rezonanciju i konjića, apliciran je mjedeni ukras valovitih rubova. On ima ulogu zaštitne pločice koja čuva glasnjaču od oštećenja nastalih zbog sviranja trzalicom. Rub korpusa ukrašen je tankom bijelozelenom vitičicom. Žičnjak na dnu korpusa je metalni. Premda je kod mandoline dno najčešće ispušćeno i izrađeno od uskih daščica, kod ove je ravno i izrađeno iz jednog komada drva. Takav tip mandoline najviše se izrađivao u Sjevernoj i Južnoj Americi

¹⁶ M. LINDLEY – A. MICHEL – A. R. THRASHER: *Zither*, 855.

Sl. 3: Mandolina (DVT-715), Ernest Köröskényi, Zagreb, 1947. (Foto V. Vrbanić)

gdje, za razliku od Europe i Japana, tip napoljske (napolitanske) mandoline s is-pupčenim dnom nije bio standardni oblik. Najvažnije među njima bile su A-serija i F-serija Gibson mandolina, koje je u New Yorku razvio Orville H. Gibson (1856-1918) te usavršio Lloyd Loar (1886-1943) u tvornici *Gibson* u Kalamazoo u američkoj saveznoj državi Michigan. U njihovoj izradi bile su prisutne neke odlike violina (posebno što se tiče *f* otvora, bas gredice i ravnog dna, ali je i cjelokupan oblik korpusa mogao podsjećati na violinski), dok je ton bio sličan gitari, s manje alikvotnih tonova nego kod tradicionalne talijanske mandoline. Ovakav instrument (i njegove varijante) postao je omiljen među mandolinistima diljem Sjedinjenih Američkih Država, pogotovo onima koji nisu bili klasični glazbenici.¹⁷

Ova mandolina nema *f* otvore i nije nastala u Novom Svijetu nego na domaćem području. U njezinu okruglom otvoru na glasnjači zalijepljena je naljepnica »Graditelj koncertnih glazbala / Ernest Köröskényi / Zagreb / Ilica 69 / Serija 3, opus 46«. Graditeljjev potpis utisnut je i na vrhu glave (»E. Koroskenyi / Zagreb«). Zahvaljujući tome saznajemo da ju je u Zagrebu izgradio Ernest Köröskényi (Köröskényi, Kereškenji; 1912-1978), graditelj gitara i mandolina mađarskog podrijetla. Njegov otac Ervin Köröskényi bio je financijski činovnik, a majka Emilija (rođ. Smaić) domaćica. U četrnaestoj godini napustio je gimnaziju te je prešao u stolarski zanat umjetničkom stolaru Josipu Schifferu. Po završetku trogodišnjeg naukovanja, želeći steći dodatne vještine, prijavio se u tvrtku *Löwinger* na dvogodišnju praksu kao rezbar. Međutim, tvrtka je u međuvremenu propala te se Köröskényi vratio Schifferu kod kojeg je ostao do odsluženja vojnog roka 1931.

¹⁷ James TYLER – Paul SPARKS: Mandolin, *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 15, London: Oxford University Press, 2001, 742.

Nakon povratka iz vojske opet je radio kod Schiffera kao stolarski pomoćnik sve do osamostaljenja u travnju 1938. Tada je položio majstorski ispit za stolara te je otvorio samostalni obrt u Ilici 107. U komisiji za polaganje majstorskog ispita bio je i Franjo Schneider (1903-1966), graditelj violina i vlasnik najveće tvornice glazbenih instrumenata u tadašnjoj Jugoslaviji. Nije poznato kada je Köröskényi načinio svoje prve instrumente. Prema vlastitom kazivanju, još za vrijeme naukovanja za stolara, na zadnjoj stranici tiskanog priručnika pronašao je dodatak »za napredne naučnike: izradite španjolsku gitaru«, koji ga je zainteresirao.¹⁸

Može se pretpostaviti da je Köröskényi počeo graditi gitare kao obrtnik 1937. Njegova gitara opus 18, koja je bila u vlasništvu gitarista i skladatelja Slavka Fumića (1912-1945), nastala je u kolovozu 1938. Gitaru opus 23, koju je Köröskényi načinio za sebe, a zatim je prodao gitaristu i slikaru Boži Maleševcu (1900-1970), potječe iz ožujka 1939. godine.¹⁹ Razdoblje Drugog svjetskog rata Köröskényi je proveo u Salzburgu. Po završetku rata položio je majstorski ispit iz glazbalarke struke te je otvorio radionicu u Ilici 69. Radionica je djelovala punih dvanaest godina, do listopada 1958, kada je otputovao u Njemačku na dvogodišnju specijalizaciju, najprije u Mittenwald, a potom u Koblenz. Poslije specijalizacije vratio se u Zagreb, ali ga je definitivno napustio u ožujku 1962. Nakon kraćeg boravka u Neukirchenu i Wiesbadenu, otvorio je radionicu u Taunussteinu.²⁰ Tamo je gradio gitare koje su mu osigurale međunarodni ugled. Nakon Köröskényijeve smrti u Taunussteinu je nastavio djelovati Dragan Musulin (rođ. 1938), koji u Njemačkoj živi i radi od 1968. godine.²¹ Među graditeljima koji su slijedili Köröskényijev rad bio je i Mijo Bočkap (1908-1990) iz Zagreba. Majstorsku diplomu glazbalara stekao je 14. listopada 1953. polazući ispit pred komisijom u kojoj je bio i Köröskényi. Uz njegovu pomoć nabavljao je prvoklasan materijal za gradnju instrumenata.²² Kod Köröskényija se u Njemačkoj 1975. usavršavao varaždinski graditelj Vladimir Proskurnjak (1928-2016).²³

U prvoj fazi rada, dok je bio stolar, Köröskényi je izrađivao jednu gitaru mjesečno. Do početka Drugog svjetskog rata napravio ih je četrdesetak. Natpis na naljepnici s godinom izrade mandoline iz fundusa Dvora Veliki Tabor je izbljedio. Međutim, u dataciji pomaže Köröskényijeva mandolina u vlasništvu graditelja gitara i lutnja Alojzija Sedera (ranije u vlasništvu zlatara Gjona Gjonija), koja je kao opus 9 nastala 28. prosinca 1946. (»Ernest Köröskényi / Istarska 14 / God. 28. 12.

¹⁸ Alojzije SEDER: Sjećanje na Ernesta Köröskényija: povodom 95. godišnjice rođenja velikog hrvatskog graditelja gitara, *Gitara*, 8 (2006), 22.

¹⁹ *Ibid.*, 22-23.

²⁰ *Ibid.*, 23. Usp. i Uroš DOJČINOVIĆ: *Tragovima jugoslavenske gitare: pregled istorijskog razvoitka trzalačkih kordofona na tlu Jugoslavije sa posebnim osvrtom na gitaru*, Niš: Soraba Disc, 1992, 86.

²¹ *Ibid.*, 86.

²² *Ibid.*, 86-87.

²³ Tomislav VUKŠIĆ: Vladimir Proskurnjak, *Gitara*, 5 (2003), 34-35; Darko PETRINJAK: Vladimir Proskurnjak – u spomen, *Gitara*, 18 (2016), 37-38.

1946 / opus 9«).²⁴ Mandolina iz fundusa Dvora Veliki Tabor kao opus 46 mogla je nastati 1947, nedugo nakon otvaranja radionice u Ilici 69. Pripada drugoj fazi Köröskényijeva rada kada je kao profesionalni graditelj izrađivao stotinjak gitara (mandoline tek povremeno) godišnje. Premda je imao i pomoćnika, izrada dva instrumenta tjedno svjedoči da je bio iznimno plodan graditelj. Gitara za Slaveka Fumića, sina tada već pokojnog Slavka Fumića, izrađena je u listopadu 1947. te nosi oznaku opusa 120.²⁵ Daljnja komparacija Köröskényijevih instrumenata potvrđuje njegovu produktivnost, ali i kontinuitet rada. Do 1956. sagradio je 1100 instrumenata, a do 1958. njih 1253.

U trećoj fazi rada u Njemačkoj razvio je do savršenstva sve svoje kvalitete: spretnost, pedantnost i stvaralački zanos. I dalje je gradio oko stotinu gitara godišnje koje su bile vrhunske zanatske i umjetničke kvalitete. Do 1964. izradio je 1950 instrumenata, a do 1967. njih čak 2500. U rujnu 1974. izradio je jubilarnu gitaru opus 3000, koja je bila izložena na izložbi u Göttingenu.²⁶ Unatoč velikoj produkciji gitara, Köröskényi nije rabio kalup za izradu bočnica, već ih je ručno savijao. Sâm je oblikovao i izrađivao rozete. Posebno je obraćao pažnju na oblikovanje vrata.²⁷ Bio je aktivan sve do smrti 1978, ostavivši iza sebe bogat opus od preko 3200 instrumenata.²⁸ Ime prijašnjeg vlasnika ove mandoline nije zabilježeno. Čuva se u arhivskom ormaru u uredu kustosa 1.

2.4 Stolni klavir (DVT-692, sl. 4)

Dimenzije ovoga stolnog klavira su 76 x 83,5 x 50 cm. Njegov pravokutni vodoravni korpus obložen je furnirom od svijetlog tvrdog drva. Postavljen je na dvije tokarene noge koje su radi stabilnosti po sredini spojene horizontalnom gredom, a na završecima imaju paralelne produžetke koji služe kao potpornji. Poklopac nad instrumentom rasklapa se na dva dijela. Manji služi kao preklop nad klavijaturom te na sredini ima mjedenu ručkicu za otvaranje. Veći se nalazi nad ostatkom instrumenta, a uz pomoć stalka može se podesiti na dvije visine. Klavijatura ima opseg od F do f₃ (četiri oktave). Tipke su kratke i uske te imaju veoma plitki pad. Donje tipke, dimenzija 1,8 x 7,9 cm, bijele su boje, obložene bjelokošću. Nisu sve u ravnini, a oblozi na čeonim stranama nedostaju. Gornje tipke, dimenzija 0,6 x 4,3 cm, crne

²⁴ Zahvaljujem Alojziju Sederu na ovim podacima. Ta je mandolina ispod otvora na glasnjači ukrašena incipitom vokalne dionice *Serenade* iz ciklusa pjesama *Labudi pjev*, D 957 br. 4, Franza Schuberta.

²⁵ A. SEDER: *Sjećanje*, 24.

²⁶ *Ibid.*, 24.

²⁷ *Ibid.*, 25.

²⁸ Na naljepnici jedne Köröskényijeve gitare (model 13/63), koja je nastala u Njemačkoj u listopadu 1978, piše da je opus 3206. S obzirom na to da je Köröskényi preminio 22. rujna 1978. vjerojatno ju je dovršio njegov suradnik.

Sl. 4: Stolni klavir (DVT-692), nepoznati graditelj, 19. stoljeće, prerađen tijekom 20. stoljeća. (Foto V. Vrbanić)

su boje, obložene ebanovinom. Ovaj stolni klavir odlikuje se bečkim tipom mehanike. Ima drvenu konstrukciju s ravnim žicama koje su postavljene dijagonalno u odnosu na klavijaturu. Žice su grupirane na sljedeći način: od F do a_1 po jedna žica u koru (za 29 tipaka i isto toliko vijaka); od b_1 do f_3 po dvije žice u koru (za 20 tipaka i 40 vijaka). Nema signaturu na temelju koje bismo mogli saznati ime graditelja i mjesto podrijetla. Vrijeme nastanka također nije sasvim jasno s obzirom na to da nije u izvornom stanju. Moguće je da su klavijatura, most i dio glasnjače pripadali nekom starijem instrumentu. Nastao je u 19. stoljeću, a prerađen je tijekom 20. stoljeća. Tada je korpus preurniran, stavljen je novi poklopac, pantovi i vijci te su ugrađene moderne (neodgovarajuće) žice. Dobro je očuvan, ali je jako neugoden. Čuva se u spremištu na tavanu, gdje je umotan u zaštitnu foliju sa zračnim mjehurićima. Premda je na taj način zaštićen od prašine i eventualnih oštećenja, svakako bi trebalo razmisliti da ga se uredi i izloži u postavu Dvora Veliki Tabor.

Muzeju ga je darovao Joža Ivanjek iz Krapinskih Toplica početkom 1990-ih. U razgovoru s njegovim sinom Mirkom Ivanjekom u siječnju 2017. saznala sam da je Joža Ivanjek bio voditelj limene glazbe u Krapinskim Toplicama, a glazba je za cijelu njegovu obitelj imala važnu ulogu. Stolni klavir su mu darovali bračni par Juraj (Jurica) Andrassy (1896-1977) i Huberta Andrassy (rođ. Igalffy; 1913-2000), koji su stanovali u Opatičkoj ulici 7 u Zagrebu te su bili vlasnici dvorca (kurije) Trnovec u Gornjoj Pačetini (između Krapinskih Toplica i Krapine) u Hrvatskom zagorju. Juraj Andrassy bio je ugledni pravnik specijaliziran za međunarodno pravo. Djelujući kao sveučilišni nastavnik od 1928. do 1966, širio je znanje s područja međunarodnog prava, sustavno izgrađivao nastavu te na Pravnom fakultetu u Zagrebu osnovao Institut za međunarodno pravo (kasnije Katedra za međunarodno pravo). Od 1952. bio je član, a od 1969. do 1971. predsjednik Instituta za međunarodno pravo. Njegovo najopsežnije djelo *Međunarodno pravo* (u sedam izdanja od 1949. do 1978) postupno je preraslo opseg i značenje udžbenika te je postalo pravi i potpuni sistem međunarodnog prava.²⁹ Njegova supruga Huberta naslijedila je dvorac Trnovec od oca Imbre (Imre) Igalffyja (1882-1963)³⁰ i majke, barunice Anne (Ančice) Rukavine Vidovgradske (1888-1933), koja je bila kći Anne Pollet (1860-1888) i baruna Konstantina (Koste) Rukavine Vidovgradskog (1848-1908). Njegovi su roditelji bili Alfred Rukavina Vidovgradski (1812-1851) i barunica Ludmilla Rukavina Vidovgradska (Pirkmayer von Puchelberg).³¹

²⁹ Vladimir IBLER: Andrassy, Juraj, *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1983, sv. 1, 110-111.

³⁰ Imbre Igalffy, lovni stručnjak, entomolog i sakupljač prirodnina, došao je u Trnovec iz Beča 1910. Sa sobom je donio opsežnu zbirku kukaca (leptira i kornjaša) te više lovačkih trofeja. Sakupljao je i ptičja jaja, lubanje sisavaca i ptica, rogovlje jelena i srndaća te predmete arheološke vrijednosti (npr. kamene sjekire iz neolitika). U tom mu se poslu već od 1925. pridružio sin Konstantin Igalffy (1919-1996), Hubertin brat, pa se njihov dom u Trnovcu sve više pretvarao u prirodoslovni muzej.

³¹ Jedna grana obitelji Rukavina dobila je pridjevnik »Vidovgradski« po tvrđavi Vidovgrad iznad Karlobaga. Prvi zapovjednik ove utvrde bio je Jerko Rukavina (?-1699) koji je tu obitelj bunjevačkog

Dvorac Trnovec sagrađen je sredinom 18. stoljeća. Današnji izgled dobio je krajem 18. i početkom 19. stoljeća. Tlocrt mu je u obliku pravokutnika, s ulazne strane prizeman, a s druge strane katni. Cijelom širinom ulaznog pročelja proteže se uski dugački hodnik iz kojeg se ulazi u pet soba koje su međusobno povezane vratima, a prozorima su usmjerene na južno pročelje. U sredini tlocrta glavna je soba, točno nasuprot glavnome ulazu.³² Trnovec je pripadao raznim velikaškim obiteljima, među ostalima Keglevićima, Patačićima i Rukavinama, a u vlasništvo obitelji Igalffy dolazi početkom 20. stoljeća. Upisan je u Registar kulturnih dobara Ministarstva kulture Republike Hrvatske.³³ Stolni je klavir najvjerojatnije pripadao inventaru dvorca Trnovec, u kojem je do danas sačuvan stari namještaj i povijesni ambijent. Mirko Ivanjek, kao voditelj depozitnog odjela Nacionalne i sveučilišne knjižnice, u dvorcu Stubički Golubovec u Donjoj Stubici 1989. je osnovao Kajkavianu, društvo za prikupljanje, čuvanje i promicanje kajkavske književnosti. Kod društva Kajkaviana je od 1989. do 2015. bio na pohrani klavir bečkog graditelja Antona Amberga, koji je u vlasništvu Hrvatskog povijesnog muzeja (inv. oznaka HMP/PMH-26525).

2.5 Poštanski rog (DVT-823, sl. 5)

Ovo je vrsta prirodnog roga što znači da nema ventila i da su se na njemu mogli izvoditi samo tonovi parcijalnog (prirodnog) niza. Malih je dimenzija. Dugačak je 32 cm, a promjer lijevka iznosi 11 cm. Izrađen je od mjedenog lima. Cijev mu je savijena u obliku luka. Ima jedan uvoj na čijemu su donjem dijelu vidljivi tragovi taljenja. Vrh lijevka izveden je dosta grubo i na njegovu su rubu također vidljivi tragovi taljenja. Premda se upotrebljavao i kao glazbeni instrument,³⁴ ovakav rog u prvome je redu služio kao signalni instrument u poštanskoj službi te je

roda doveo u Karlobag 1683. Poslije su naselili lička mjesta Trnovac, Smiljan i Brušane. Usp. ENVER LJUBOVIĆ: Bunjevačka plemićka i časnička obitelj Rukavina, *Senjski zbornik*, 31 (2004), 48 i 51. Trnovec u Gospiću ne smijemo zamijeniti s dvorcem Trnovec u Hrvatskom zagorju (op. V. Vrbanić).

³² Mladen OBAD ŠČITAROCI: *op. cit.*, 321.

³³ Pravni status: zaštićeno kulturno dobro; vrsta: nepokretno kulturno dobro – pojedinačno; kulturno-povijesna cjelina; klasifikacija: profana braditeljska baština; kulturno-povijesna cjelina; oznaka dobra Z-1727). Usp. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske – Kulturna baština – Registar kulturnih dobara – Gornja Pačetina, Dvorac Trnovec, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=306678114> (pristup 2. 10. 2017).

³⁴ Na primjer, krajem 17. stoljeća austrijsko-njemački skladatelj i glazbeni teoretičar Johann Beer skladao je *Concerto à 4 u B-duru*, u kojem solističku ulogu imaju dva poštanska i dva lovačka roga, uz pratnju violina i bassa continua. Wolfgang Amadeus Mozart koristio je poštanski rog 1779. u *Serenadi za orkestar br. 9 u D-duru*, KV 320, u kojoj mu je posvetio solističku dionicu u drugom triju drugog meneta, te 1791. u *Njemačkom plesu br. 3*, KV 605. Hermann Koenig 1844. je skladao galop *Poštanski rog*, koji je u 20. stoljeću postao omiljena skladba limene glazbe. Gustav Mahler mu je namijenio solističku dionicu u trećem stavku *Treće simfonije*, dovršene 1896, koju uglavnom ipak svira truba ili krilnica. Usp. ANTHONY C. BAINES – DAVID K. RYCROFT: Post horn, *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 20, London: Oxford University Press, 2001, 211-212.

**Sl. 5: Poštanski rog (DVT-823), nepoznati graditelj, prva polovica 20. stoljeća
(Foto V. Vrbanić)**

kasnije postao njezinim simbolom.³⁵ Poštanskim rogom poštari najavljuju svoj dolazak i odlazak. Kasnije su ga koristili vozači poštanske kočije (diližanse) prilikom prijevoza putnika i robe. Njime bi najavljivali dolazak pred cestovnu mitnicu (mjesto gdje se plaćala carina ili cestarina) kako bi mitničar na vrijeme podigao rampu jer poštanska kola nisu plaćala cestarinu, ali je postojala kazna u slučaju nepotrebnog zaustavljanja poštanskih kola. Dodavanjem ventila poštanskom rogu se u Francuskoj oko 1820. razvio kornet, po obliku sličan trubi, ali kraći od nje. Ovaj je rog tijekom 1980-ih darovao Ivica Špoljar iz Ivanića Košničkog u općini Desinić, domar u Dvoru Veliki Tabor, koji je prije toga radio kao poštari. Predmeti Etnografske zbirke, unutar koje se čuva i rog, velikim su dijelom prikupljeni upravo donacijom Ivica Špoljara. Zatečeni su u Muzeju kao dio ostavštine njegova tadašnjeg upravitelja Josipa Štimca. Vjerojatno je nastao u prvoj polovini 20. stoljeća, a mjesto njegova podrijetla nije poznato. Nedotjeranom izvedbom mogao bi upućivati na lokalnu izradu. Pohranjen je u spremištu na tavanu.

2.6 Drombulje (DVT-1830 i DVT-1831, sl. 6 i 7)

U svrhu obnove Velikog Tabora, Hrvatski restauratorski zavod proveo je opsežna konzervatorsko-restauratorska istraživanja. Prva faza započela je istraživa-

³⁵ Stilizirani rog na žutoj podlozi simbol je i Hrvatske pošte.

njima provedenima 1995. te je nastavljena 1998. Istraživanja su obuhvatila središnju građevinu – palas i pročelja dvorišnih trijemova, no zbog tehničkih i financijskih okolnosti nisu bila provedena u cijelosti, nego su dovršena tek 2006. U jesen 2007. dovršena je obnova peterokutnog palasa te dvorišnih galerija koji su kraće vrijeme bili otvoreni za javnost. U palasu je postavljena izložba o povijesti Velikog Tabora i do tada provedenim istraživanjima i radovima pod nazivom *Veliki Tabor u svjetlu otkrića*. Druga faza obnove dvora trajala je od 2008. do 2011. Konzervatorsko-restauratorska istraživanja i radovi obnove obuhvaćali su uređenje vanjskih pročelja renesansnih kula, obnovu krovišta te cjelovitu konstruktivnu sanaciju.³⁶

Istovremeno s obnovom vršena su i arheološka istraživanja prizemlja polukružnih kula koja su iznjedrila vrijedne arheološke nalaze. Arheološkim istraživanjima 2009. pod vodstvom Ide Pavlaković kod kule D (istočne kule) su, među ostalim, pronađeni predmeti svakodnevne upotrebe s kraja 16. ili početka 17. stoljeća: čaše, pećnjaci, keramika, kopče, ključevi, noževi i slično.³⁷ Pronađene su i dvije drombulje, samozvučni (idiofoni) instrumenti izrađeni od kovanog željeza. Kvadratnog su presjeka. Kod obiju nedostaje elastični jezičac (lamela) titranjem kojeg se proizvodio zvuk. Svirač je dio okvira držao među zubima, a slobodni je kraj jezičca trzao prstom. Usna šupljina pritom je služila kao rezonator, a položajem usna regulirala se tonska visina.³⁸ Na taj je način bilo moguće svirati jednostavne melodije. Drombulja pod inv. oznakom DVT-1830 dugačka je 5,6 cm, a širina glave iznosi 5,3 cm. Iz gornjeg dijela, koji je zaobljen, izlaze dva kraka koji se paralelno sužavaju jedan prema drugome. Drombulja pod inv. oznakom DVT-1831 dugačka je 4 cm, a širina glave iznosi 5 cm. Jedan joj krak nedostaje. Može se pretpostaviti da ih je izradio kovački majstor iz okolice Velikog Tabora. Budući da pripadaju fazi u kojoj je dvor primarno bio stambeni objekt s fortifikacijskim elementima, arheološki su, povijesno i kulturološki vrijedni. Potječu s lokaliteta Veliki Tabor čime izravno svjedoče o muziciranju u ili oko dvora. Mogli su ih svirati stražari, vojnici ili netko od posluge koji bi se tako zabavili i prikratili si vrijeme. Iako su sasvim jednostavne izrade i necjelovite, predstavljaju najstarije do sada zabilježene instrumente u hrvatskim muzejima. Drombulje je 2011. konzervirala Zrinka Znidarčić iz Arheološkog muzeja u Zagrebu. Dugotrajinim postupkom desalinizacije spriječila je njihovo daljnje propadanje. Drombulje su predstavljene na izložbi *Otvorenje druge faze obnove Velikog Tabora*, koja je priređena od 13. studenog 2011. do 28. studenog 2012. Čuvaju se u arhivskom ormaru u uredu kustosa 2.

³⁶ Edita ŠURINA: *Obnova dvora Veliki Tabor*, <http://www.h-r-z.hr/index.php/djelatnosti/konzerviranje-restauriranje/graditeljsko-naslijee/400-obnova-dvora-veliki-tabor> (pristup 2. 10. 2017).

³⁷ Ivana ŠKILJAN: *Dvorac Veliki Tabor – nova istraživanja, nove spoznaje, Hrvatsko zagorje*, 19 (2013) 1/2, 157-158.

³⁸ Curt SACHS: *The History of Musical Instruments*, New York: W. W. Norton & Company, 1940, 58-59; Curt SACHS: *Handbuch der Musikinstrumentenkunde*, Leipzig: Breitkopf & Härtel Musikverlag, 1976, 62-64.

Sl. 6: Drombulja (DVT-1830), nepoznati kovački majstor, okolica Velikog Tabora, kraj 16. ili početak 17. stoljeća (Foto V. Vrbanić)

Da su u ranom novom vijeku u sjeverozapadnoj Hrvatskoj vojnici i posluga rado svirali svjedoči i željezna drombulja pronađena 2007. tijekom istraživanja utvrde Čanjevo, jednog od niza manjih plemićkih burgova na području sjeverozapadne Hrvatske.³⁹ Drombulja (PNO80, T. 9-4), koja potječe s kraja 16. stoljeća, izrađena je s više kovačkog umijeća nego primjerci iz Velikog Tabora. Iz njezina zaobljenog gornjeg dijela izlaze dva valovita kraka romboidnog presjeka koji se sužavaju jedan prema drugome u šiljati vrh. U sredini kružnog dijela nalazi se tanka pločica na kojoj je bio pričvršćen elastični jezičac. Kao i kod drombulja iz Velikog Tabora, taj dio nedostaje.⁴⁰ Dvije drombulje koje su po izgledu donekle srodne

³⁹ Čanjevo se nalazi u sastavu općine Visoko u Varaždinskoj županiji.

⁴⁰ Robert ČIMIN: Metalni nalazi s utvrde Čanjevo, u: Luka Bekić (ur.): *Utvorđa Čanjevo: istraživanja 2003-2007*, Zagreb: Hrvatski restauratorski zavod, 2008, 207-208 i 218.

Sl. 7: Drombulja (DVT-1831), nepoznati kovački majstor, okolica Velikog Tabora, kraj 16. ili početak 17. stoljeća (Foto V. Vrbanić)

drombuljama iz Dvora Veliki Tabor čuvaju se u Muzeju glazbenih instrumenata u Bruxellesu (franc. *Musée des Instruments de Musique*, nizoz. *Muziekinstrumentenmuseum*; inv. oznake S2633 i S2634), a u vlasništvu su Kraljevskog muzeja umjetnosti i povijesti (franc. *Musées royaux d'Art et d'Histoire*, nizoz. *Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis*). Izrađene su u Flandriji između 1300. i 1600. te predstavljaju najstarije drombulje koje su do sada uključene u *Online muzej glazbenih instrumenata* (eng. *Musical Instrument Museums Online, MIMO*).⁴¹

⁴¹ Musical Instrument Museums Online, http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_RMAH_131256_NL; http://www.mimo-international.com/MIMO/doc/IFD/OAI_RMAH_131257_NL (pristup 2. 10. 2017).

Iako je drombulja bila »važarski« narodni instrument za zabavu, koji su najčešće svirala djeca ili vojnici, zabilježena je i njezina upotreba u umjetničkoj glazbi. Njemački skladatelj Johann Friedrich Hörmann (1684-1773) skladao je oko 1730. *Partitu u C-duru (Parthia ab VIII instrumentis)*, u kojoj su drombulju pratile dvije blokflaute, četiri violine (dvije sa sordinom i dvije svirane pizzicato kako bi se neobičan solist mogao čuti) i basso continuo.⁴² Austrijski skladatelj i orguljaš Johann Albrechtsberger (1736-1809), danas uglavnom poznat kao učitelj Ludwiga van Beethovena, skladao je između 1769. i 1771. sedam koncerata za drombulju, mandorlu i orkestar. Do danas su ostala sačuvana četiri.⁴³ U njima se oslanjao na upotrebu drombulje u austrijskoj narodnoj glazbi. Naime, dok se na drombulji uglavnom svira bordun (duboki ton koji neprekidno zvuči za vrijeme sviranja; naziv potječe iz srednjeg vijeka od imena žice napete s lijeve strane hvataljke na lutnji, vielli ili teorbi), od 18. stoljeća u austrijskoj narodnoj glazbi drombulje su međusobno ugađane na glavne stupnjeve dijatonske ljestvice koji odgovaraju akordima pojedine skladbe. Na taj je način bliska harmoniji zapadnjačke umjetničke glazbe. Takav način sviranja drombulja 2012. je uvršten na UNESCO-ov popis svjetske nematerijalne baštine. Američki skladatelj Charles Ives (1874-1954) upotrijebio je drombulju u skladbi *A Symphony: New England Holidays*. Prvi stavak *Washington's Birthday*, koji je dovršio 1909, skladao je za gudače, rog, flautu, zvončice i drombulju.

3. Zaključak

Glazbeni instrumenti iz fundusa Dvora Veliki Tabor pokazuju različit stupanj očuvanosti. Citre su djelomično restaurirane prije 1989, mandolina je oštećena, stolni klavir i poštanski rog dobro su očuvani, a drombulje necjelovite. Ipak, zajedničko im je da se u Dvoru Veliki Tabor čuvaju na odgovarajući način, ali i to da nijedan od instrumenata nije javno dostupan. Rad želi osvijetliti ovaj dio »nevidljivog« muzejskog blaga, ali i naglasiti da ovakva situacija nije iznimka u odnosu na druge hrvatske muzeje. Oni u svojim fundusima čuvaju značajan broj glazbenih instrumenata, koji su velikim dijelom smješteni u depoima, a ne u stalnim postavima ili na izložbama. Time je njihova vidljivost, ali i iskoristivost, znatno umanjena, ako ne i onemogućena. Ovdje predstavljeni primjerci uglavnom se odlikuju skromnom kvalitetom izrade što je u svojevrsnom nesrazmjeru s plemićkim dvorcem u kojem se čuvaju. Upravo su pripadnici plemstva bili u prilici nabaviti kvalitetne, pa i skupocjene glazbene instrumente. Međutim, uz iznimku stolnog klavira koji

⁴² Skladba se čuva u Glazbenoj zbirci Zemaljskog muzeja Ferdinandeum u Innsbrucku (njem. *Tiroler Landesmuseum Ferdinandeum*, sign. M 3070). Sadrži sljedeće stavke: *Intrada. Allegro, Menuetto-Trio, Burlesca, Rigaudon, Polonaise, Rondeau i Gigue*.

⁴³ John WRIGHT: Jew's [jaw's] harp [gewgaw, guimbard, jew's trump, trumpet], u: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 13, London: Oxford University Press, 2001, 112-115.

je pripadao dvorcu Trnovec u Gornjoj Pačetini, ovi instrumenti u prošlosti nisu pripadali dvorskom inventaru i ne pružaju detalje o plemićkom muziciranju. Osim drombulja, doneseni su iz drugih izvora, a Dvor Veliki Tabor njihovo je današnje mjesto čuvanja. Ipak, svjedoci su glazbene (citre, mandolina, stolni klavir) i kulture svakodnevnog života (poštanski rog, drombulje) jednog područja, a upravo zahvaljujući pohrani u muzej sačuvani su od propadanja i zaborava.

4. Popis glazbenih instrumenata iz fundusa Dvora Veliki Tabor

Mjesto čuvanja	Inventarna oznaka	Instrument	Majstor, radionica ili tvornica	Mjesto nastanka	Vrijeme nastanka	Signatura	Prijašnji vlasnik / vlasnici	Stanje
1. Dvor Veliki Tabor – Arhivski ormar u uredu kustosa 1	DVT-718 ab	Citra	János Braun	Segedin, Mađarska	1888.	Braun János / hangszerkészítő / Szeged, 1888 / Klauzál tér 8. szám	Nije poznato	Restaurirana prije 1989.
2. Dvor Veliki Tabor – Arhivski ormar u uredu kustosa 1	DVT-717	Citra	Nije poznato	Nije poznato	Kraj 19. stoljeća	Nema	Nije poznato	Djelomično restaurirana prije 1989.
3. Dvor Veliki Tabor – Arhivski ormar u uredu kustosa 1	DVT-715	Mandolina	Ernest Köröskényi	Zagreb, Hrvatska	1947.	Graditelj koncerntih glazbala / Ernest Köröskényi / Zagreb / Ilica 69 / Serija 3, opus 46	Nije poznato	Oštećena
4. Dvor Veliki Tabor – Spremište na tavanu	DVT-692	Stolni klavir	Nije poznato	Nije poznato	19. stoljeće, prerađen tijekom 20. stoljeća	Nema	Joža Ivanjek; Juraj i Huberta Andrassy	Dobro očuvan
5. Dvor Veliki Tabor – Ormar u spremištu na tavanu	DVT-823	Poštanski rog	Nije poznato	Nije poznato (vjerjatno Hrvatska)	Prva polovina 20. stoljeća	Nema	Ivica Špoljar	Dobro očuvan
6. Dvor Veliki Tabor – Arhivski ormar u uredu kustosa 2	DVT-1830	Drombulja	Nepoznati kovački majstor	Okolica Velikog Tabora, Hrvatska	Kraj 16. ili početak 17. stoljeća	Nema	Nije poznato	Nedostaje elastični jezičac, konzervirana 2011.
7. Dvor Veliki Tabor – Arhivski ormar u uredu kustosa 2	DVT-1831	Drombulja	Nepoznati kovački majstor	Okolica Velikog Tabora, Hrvatska	Kraj 16. ili početak 17. stoljeća	Nema	Nije poznato	Nedostaje elastični jezičac, konzervirana 2011.

IZVORI I LITERATURA:

- ***: *Bericht über die zweite allgemeine österreichische Gewerbsprodukten-Ausstellung in Jahre 1839, Erzeugnisse der Oesterreichischen Monarchie*, Beč: K. K. Hof- und Staats-Aerarial Druckerei, 1839.
- BAINES, Anthony C. – RYCROFT, David K.: Post horn, *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 20, London: Oxford University Press, 2001, 211-212.
- BALOGOVIĆ, Ivica: Josip Štimac Učo – Zmaj Taborski, *Hrvatsko zagorje*, 19 (2013) 1/2, 199-202.
- ČIMIN, Robert: Metalni nalazi s utvrde Čanjevo, u: Luka Bekić (ur.): *Utvrdna Čanjevo: istraživanja 2003-2007*, Zagreb: Hrvatski restauratorski zavod, 2008, 197-233.
- DOJČINOVIĆ, Uroš: *Tragovima jugoslavenske gitare: pregled istorijskog razvitka trzalačkih kordofona na tlu Jugoslavije sa posebnim osvrtom na gitaru*, Niš: Soraba Disc, 1992.
- IBLER, Vladimir: Andrassy, Juraj, *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 1, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1983, 110-111.
- KOTTICK, Edward L. – LUCKTENBERG, George: *Early Keyboard Instruments in European Museums*, Bloomington – Indianapolis: Indiana University Press, 1997.
- LINDLEY, Mark – MICHEL, Andreas – THRASHER, Alan R.: Zither, *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 27, London: Oxford University Press, 2001, 853-860.
- LJUBOVIĆ, Enver: Bunjevačka plemićka i časnička obitelj Rukavina, *Senjski zbornik*, 31 (2004), 39-58.
- OBAD ŠČITAROCI, Mladen: *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja*, Zagreb: Školska knjiga, 1991.
- PETRINJAK, Darko: Vladimir Proskurnjak – u spomen, *Gitara*, 18 (2016), 37-38.
- SACHS, Curt: *Handbuch der Musikinstrumentenkunde*, Leipzig: Breitkopf & Härtel Musikverlag, 1976.
- SACHS, Curt: *The History of Musical Instruments*, New York: W. W. Norton & Company, 1940.
- SEDER, Alojzije: Sjećanje na Ernesta Köröskényija: povodom 95. godišnjice rođenja velikog hrvatskog graditelja gitara, *Gitara*, 8 (2006), 22.
- ŠKILJAN, Ivana: Dvorac Veliki Tabor – nova istraživanja, nove spoznaje, *Hrvatsko zagorje*, 19 (2013) 1/2, 151-175.
- TYLER, James – SPARKS, Paul: Mandolin, *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 15, London: Oxford University Press, 2001, 737-743.
- VUKŠIĆ, Tomislav: Vladimir Proskurnjak, *Gitara*, 5 (2003), 34-35.
- WRIGHT, John: Jew's [jaw's] harp [gewgaw, guimbard, jew's trump, trump], *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 13, London: Oxford University Press, 2001, 112-115.

Internetski izvori

- Braun Flutes Germany, <http://www.braunflutes.com> (pristup 2. 10. 2017).
- Dvor Veliki Tabor, <http://www.veliki-tabor.hr> (pristup 2. 10. 2017).
- Ministarstvo kulture Republike Hrvatske – Kulturna baština – Registar kulturnih dobara, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=31> (pristup 2. 10. 2017).

Musical Instrument Museums Online, <http://www.mimo-international.com> (pristup 2. 10. 2017).
Muzeji Hrvatskog zagorja, <http://www.mhz.hr/> (pristup 2. 10. 2017).

ŠURINA, Edita: *Obnova dvora Veliki Tabor*, <http://www.h-r-z.hr/index.php/djelatnosti/konzerviranje-restauriranje/graditeljsko-naslijee/400-obnova-dvora-veliki-tabor> (pristup 2. 10. 2017).

Summary

MUSICAL INSTRUMENTS FROM THE FUNDUS OF THE VELIKI TABOR CASTLE

The Veliki Tabor castle is one of the best preserved late-medieval and Renaissance fortresses in northwest Croatia. Seven musical instruments are kept in its museum fundus. Although it is a relatively modest number, it includes not only interesting, but also unusual objects. Most numerous are the plucked instruments: two zithers, one mandolin, and two Jew's harps. Keyboard instruments are represented by the square piano, and brass instruments (conditionally) by the post horn. The preservation quality of the instruments varies widely. The zithers were partially restored before 1989; the mandolin is damaged; the square piano and the post horn are well preserved; and the Jew's harps are incomplete. Although carefully stored in the museum, none of them is publicly accessible. This paper illuminates this invisible part of the museum's treasure by providing the instruments' organological description and their cultural and historical context. Even though quite simple, Jew's harps made in the late 16th or early 17th century represent the earliest instruments registered so far in Croatian museums. It was determined that the mandolin was built by the prominent Zagreb guitar maker Ernest Köröskényi in 1947. Previous owners of the square piano have been discovered: Juraj Andrassy and Hubert Andrassy (born Igalffy); it most likely belonged in the inventory of the Trnovec castle in Gornja Pačetina in Hrvatsko zagorje region. With the exception of the square piano, in the past these instruments did not belong to the inventory of the castle and thus do not provide any details of making music by the nobility. With the exception of the Jew's harp, they were acquired from other sources, and are kept at present in Veliki Tabor Castle. Nevertheless, they bear witness to the music (the zithers, the mandolin, the square piano) and culture of everyday life (the post horn, the Jew's harp) of one geographical area and, being kept in the museum, they are protected from being lost and forgotten.